

בכל כתב, ובלבד שלא ישנה צורת האות, ומהאי טעמא לא ערער על כתב וועליש שנהגו אצלו דפשיטא ליה דכשר, רק הביא למדקדק היאך לנהוג, משא"כ לכמה מגדולי אשכנז לרבות רבינו הגדול הגר"א זצ"ל, יש דברים בצורת האותיות ע"פ ספר ב"ש שהם לעיכובא, ולא שרי לן לסמוך בתפלין ומזוזות על כתב וועליש וכמו שביארנו לעיל.

ואמרתי לפרש בזה דברי הקדמונים בעלי "מפרשי הים" בהקדמה לקונטרס "תיקון סופרים" שהפליגו בשבח הספר ב"ש, רק מייתי שהבית יוסף ניקל בעיניו, שדימה שזהו מר' שמעון לבד, ולא ראו עיניו הטהורות אשר מקורו טהור יוצא מפי קדמון אשר יצק מים על ידי הגאונים אנשי שם אשר מעולם ה"ה המהר"ם (רוטנברג), ורבינו פרץ מקורביל, ורבינו החסיד ר' זוסלן וכו' אז היה חרד לקראת דבריו לקבוע בהם יתד נאמן כאשר עשו הגאונים המובאים בשו"ת מהרש"ל רמ"א ורמ"ע שסמכו ידם עליו, וגם מהרי"ל הרבה בשבחו דבר סמכא הוא ע"ש, ודבריו תמוהין היאך כותב שהבית יוסף היקל ראש, והלוא אדרבה מביא דבריו להלכה שהוטבו בעיניו, והוא הראשון שקובע בספרו להלכה כספר ב"ש וצ"ע.

ולדברינו ניחא שהביא דבריו שכך ראוי לעשות שהוטבו בעיניו שזהו מן המובחר, אבל לא הביא כלל ממנהג הספרדים, ואלו ידע גודל קדושת הספר ב"ש, היה מחזק שלא לכתוב מעכשיו בכתב וועליש שנהגי בזמנו הספרדים, רק היה מצוה להדיא לכל בית ישראל שמחוייבין מעכשיו להדר לנהוג כספר ב"ש, שיסודו בקודש וכל אות קבלה איש מפי איש ממש שזהו כתב הלוחות, ומאחר שזכינו לאור גנוז דספר זה, מחוייבין אנו לקיים הדברים באימה, וע"כ דעת גאונים הנ"ל שלא נודע לו כל מקורי הספר "ברוך שאמר" ולכן הניח להו למנהגם וא"ש, ומיהו דבריהם צ"ע שהב"י לא רצה לערער ח"ו במנהג הספרדים דור דורות ושפיר קעביד דלא מיחה בהו.

וביותר דברי הקדוש האריז"ל בכ"ז אינם ברורים לנו כדי צורך, ונעתיק לשונו הקדוש בספר "טעמי המצות" מהאריז"ל פרשת האזינו, ובוה נזכה להבין הענין על בוריה וז"ל:

"יש בתורה נגלה ונסתר והיינו פשט וסוד, והסוד אינו ראוי לכל אחד, רק לאנשים אשר הם כמלאכים, ופשט ראוי להמון עם, ועל חלק

הסוד אמרו המלאכים כשרצה הקב"ה לתת תורה לישראל, מה אדירות יש לשמך, שהיא התורה שכולה שמותיו של הקב"ה, וזהו חלק הסוד שבה בארץ, וע"ז אמר הכתוב האזינו השמים ואדברה, והיינו אנשים צדיקים קדושים אשר בארץ המה דומין למלאכים היושבים בשמים, האזינו חלק הסוד שאין דבר זה נשמע בקול רק אלא מן הפה לאוזן, וזהו לשון האזינו דקאמר, ואליהן דיבר לשון הסוד דקשה הבנתו וכו' ותגיד לבני ישראל דברים הקשים כגידיים להבינם דלא כל מוחא סביל דא, ולא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול וכו' ועל חלק הסוד אומר לשון יערוף כמטר לקחי, ועריפה לשון הריגת משמע וערפו שם את העגלה מלשון רבוי השפע, וכן המטר אינו טוב לכל, כי הולכי דרכים מצירים בו, וכן חלק הסוד מי שאינו ראוי לו הורגו וכו' ע"כ ע"ש.

והנה דבריו ברורים שלא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, ומי שאינו ראוי לחלק הסוד עלול ח"ו להינזק, וא"כ אף שמבואר בכתבי האריז"ל שראוי לשנות, אולי כוונתו למי שכותב ע"פ הכוונות שמביא שם, אבל להדיוטות לא כל מוחא סביל דא, ולא ציוה לשנות מנוסח הכתיבה ע"פ ב"ש ע"פ סוד, אלא למי ששייך לסוד הדבר, וא"כ אולי לדידן ודכוותן לא ציוה מעולם לשנות, שבלאו הכי לא נוכל לקבל השפע ואור שמקבל מי שראוי לכך דוקא, וע"כ גם להקדוש האריז"ל כה"ג להדיוטות אין צורך ואינו ראוי לשנות וא"ש (וצדיקים וקדושי עליון ששינו הם זכו לתפלין שנכתבו ע"פ סוד וא"ש).

שוב מצאתי שגם המקובלים לא הכריעו בדבר שבספר הקדוש "קול רמ"ז" לר"מ זכותא זצ"ל, מביא שיש כותבין אות צ' ביו"ד הפוכה ויש כותבין כדרכו וכן הוא דעת הפוסקים ע"ש, ובביאור הקדוש ריע"ק שם דסופרים שכותבין ביו"ד הפוכה רומזו לבחינת חו"ב בעולם התוהו, והכותבין יו"ד כדרכה רומזו לעולם התיקון ע"ש, הרי שגם ע"פ סוד שורש לכל אחד, וכ"ש ע"פ הלכה דעת הגר"א זצ"ל שלדידן דפוסלין קוצו של יו"ד גם אם האות ניכר לא סגי, ולכן מאחר דבעינן בצדי"ק יו"ד ולא ניכר בהפוכה היו"ד, דעתו שלדידן פסול, ואף דחסר ביו"ד דאות א' או צ' הקוצו של יו"ד דבעינן לעיכובא, נראה דבעינן קוצו של יו"ד לעיכובא רק ביו"ד גופא, אבל באות צ' או א' בעינן רק כעין יו"ד, משא"כ בהפוך לא הוה כעין

יורד שהפכו וע"כ לא יצא, ודברי רבינו הגדול הגר"א זצ"ל ברורים בעזהשי"ת. (שוב מצאתי בספר "משמרת שלום" עם הנהגות האדמו"ר מקוידנוב זצ"ל שנהג להניח עוד פעם כל יום תפלין עם צ' ישרה דוקא, לצאת שיטת ה"ברוך שאמר" שאין יוצאין כלל בהפוך ע"ש).

ועכשיו הגיע לידי ספר שלם "צדקת הצדיק" מהגרא"ל פרידמן שליט"א מעיה"ק ירושלם שבא להצדיק הצדיק"ק הפוכה, ומביא להקת ראשונים ואחרונים ע"ז, ועיינתי בו כעת רק מקופיא, ומ"מ אני אומר אם להצדיק הצדיק"ק בא אין צורך לכך, שבמח"כ מעולם לא הרשיעו אותה, וח"ו להרהר שרבינו הגדול הגר"א זצ"ל פסל לכל אחד כתב וועליש, שנהגי כן אלפים ורבבות וביניהם גאוני ישראל וקדושי עליון, רק לאלו שנהגו כן ע"פ רבותיהם פשיטא דשרי להו גם לדעת רבינו הגר"א זצ"ל, ועיקר כוונתו שלדין דס"ל בצורת האותיות כספר ב"ש ובעינן כמה דברים לעיכובא, אסור לנו לשנות ליו"ד הפוכה ע"פ דעת הקדוש האריז"ל, שלדעת הגר"א זצ"ל מעולם לא נתכוון לשנות לאלו שנוהגין ע"פ ספר ב"ש כמ"ש, שיש לחוש לדין שנוהגין כמסורת אחר שגם בדיעבד יש לפסול, ולנו לדעתו לא נתכוון הקדוש האריז"ל מעולם לשנות וכמ"ש לעיל.

הנה תוכן ספר הנ"ל להוכיח כדבריו מכמה ראשונים שהכשירו כתב וועליש אף שהאות צ' הפוכה, ולדברינו אינו ראייה מהרבה פוסקים אלו שבס"ת מודה הגר"א זצ"ל דכשר בדיעבד דלא גרע מכתב אחר, וכן למי שמסורת שלו כן לא בא לפסול ח"ו, ורק בתפלין לדין דפוסלין אפילו קוצו של יו"ד ראוי לפסול, ויש לדברי הגר"א זצ"ל שפוסל שנוי כי האי באות יסוד בראשונים ברמב"ן ור"ן בשבת, ומה שמביא מהקדוש האריז"ל כבר הבאנו שלדעת הגר"א זצ"ל לא מיירי לדין כלל, ומהגאונים הספרדים שמביא שם נמי אינו ראייה כלל, שגאוני ספרד ודאי מכשרי שלדעתם כיון שהאות ניכרת סגי וכמו שהבאנו לעיל, ולכן הכשירו כתב וועליש, אבל לדין דעת הגר"א זצ"ל שאנו פוסלין שנוי ולכן אין להכשיר יו"ד הפוכה כלל, והוא הדין לדין אין להכשיר כתב וועליש בתפלין.

אמנם הא ודאי יש בפוסקים שהכשירו צ' הפוך וכן נוהגין היום רבבות מישראל, אבל מחבר הנ"ל מרחיק לכת, ולדעתו רבינו הגר"א זצ"ל גופא לא רק שאינו פוסל צ' הפוכה אלא בעי יו"ד הפוכה באות צדיק"ק.

ודבריו תמוהין דפשיטא שהגר"א זצ"ל לא בעי צ' הפוכה, שהלוא תלמידיו ותלמידי תלמידיו נהגו אך ורק בצ' ישר וכמבואר בספר ב"ש, ובארצות ליטא ורוסיה הדבר מפורסם שהגר"א זצ"ל פסל צ' הפוך, וכבר הבאנו בהתחלת קונטרס זה שכך מעיד בעצם כתב ידו הגאון רבי שמואל מלצן זצ"ל, והיאך נוכל לומר שהגר"א זצ"ל גופא צידד דבעינן לכתוב צ' הפוך, נגד המסורת המקובלת בדעתו, רק הנ"ל תומך על לשון הגר"א בפירושו לספרא דצניעותא (פ"א) שמביא הקדמת הזוה"ק "צדי אנת וצדיק אנת אבל אנת צריך למיהוי טמירא, ורזא דא כד ברא הקב"ה לאדם הראשון דו פרצופין בראו, ובגין כך אנפוי דיו"ד מהדר לאחורא" ע"ש, והיינו דבעינן יו"ד הפוכה באות צ', הרי דרבינו הגר"א זצ"ל גופא בעי צ' ביו"ד הפוכה דוקא (ויש גורסים לאסתחרא ולא לאחורא בזה"ק וגר"א זצ"ל ול"ק כלל). אמנם בלאו הכי לע"ד אי אפשר לומר כן, שאפילו הקדוש האריז"ל לא קאמר דבעינן צ' הפוכה אלא בתפלין לבד, אבל בעצם עיקר צורת האות מודה שיסודו נו"ן עם יו"ד ישרה וכמו שהבאנו לעיל דברי הקדמונים, רק היום נהגו הסופרים שלא לדקדק וכותבין תמיד בצ' הפוכה, ודברי הספרא דצניעותא ע"כ בשורש האות בעולמות העליונים אצילות בריאה יצירה עשייה בפרצופין שונים, או אפילו נימא דקאי בעולם המעשה דוקא היינו בהשתלשלות מעולמות העליונים, אבל לא היאך לכתוב, שאנו כותבין כאן ע"פ קבלתנו איש מפי איש בכתב הלוחות המבואר בספר ב"ש, וכן בספר אלפא ביתא, וצריך לזה יו"ד ישרה ולא הפוך דפסול לדעת הגר"א זצ"ל כמבואר להדיא בספר ב"ש שפסולין.

ועכ"פ נאמן לנו עדות גדולי ישראל והמקובל אצלינו מדור דור שדעת רבינו הגר"א זצ"ל דבעינן לעיכובא צ' ישר ובלאו הכי הם פסולין, משא"כ לאלו שקבלתם מרביתם בצ' הפוך פשיטא שגם לדידיה לא איכפת לן ודינם בהכי, ותלמידו רבי מנחם מענדיל משקלאו זצ"ל מביא הסוד דאות צ' עם יו"ד ישר וגם הפוך, דיש גם בהפוך סוד גדול וכמבואר בכתבי הקדוש האריז"ל, וגם רבינו הגר"א זצ"ל מודה בזה, רק לדעתו לדידן לא שרי לשנות, שזה פוסל היו"ד דבעינן לדידן לעיכובא, וע"כ לדידן צריך ישר דוקא ויש גם בזה סוד כמ"ש וא"ש (ולרבינו הגר"א זצ"ל נראה שאין לנו להכשיר ס"ת בכתב הפוכה כלל, ונו"ן הפוכה בפרשת בהעלותך קודם

ויהי בנסוע, וכן ויהי העם כמתאוננים, ברווח שם דוקא ולא האות נו"ן בתיבה עצמה שם, וכן בפסוק וימת תרח בחרן שרש"י בפירושו לתורה ועוד ראשונים מסקי דבעינן נו"ן הפוך דנראה דמכשרי כה"ג, ולדידן אין לשנות הנו"ן שם, וכן ברוב ס"ת היום וא"ש).

ובעיקר המנהג דיו"ד הפוכה שנהגו ע"פ האריז"ל נבוכך אני טובא, שעיקר צורת אות צ', נו"ן בצד שמאל ויו"ד בצד ימין, רק האריז"ל פירש שבתפלין צריך בימין יו"ד הפוך, אבל לצד שמאל מודה שצריך נו"ן, וכיון שבעלמא לדידן בנו"ן צריך בראש צורת זי"ן, כאן נמי צריך צורת זי"ן בצד שמאל, וכן ע"פ ב"ש בצד ימין יו"ד ובצד שמאל זי"ן וא"ש, אבל ראיתי מאלו הנוהגין ע"פ האריז"ל דעבדי גם בשמאל יו"ד ולא זי"ן, וא"כ חסר בעיקר צורת נו"ן, שבפמ"ג ושע"א מסתפקי אפילו בדיעבד באות נו"ן כשאין שם זי"ן אלא ו' אם כשר, ורק הספרדים בכתב וועליש, שגם בעלמא בנו"ן אין שם למעלה כאות ז' רק כאות י' או ו', עבדי נמי הכי בצ', וכן מבואר בספר "אור צדיקים", אבל לדידן צריך ז' עם יו"ד הפוכה, וכן משמע בש"ע הגרש"ז ע"ש, ואם המקובלים לא הביאו בצד שמאל זי"ן, אלא יו"ד או ו', אולי היינו כהספרדים שהצורה דנו"ן אצלם כה"ג וכ"ז צ"ב. שוב מצאתי בדברי פע"ח שבאמת צורת אות צ' בתפלין בימין יו"ד הפוכה, ועל הנו"ן יו"ד ישרה, אבל לא ביאר דעתו בנו"ן בעלמא אם צריך ז' כמנהג האשכנזים, או ו' או יו"ד כמנהג הספרדים, ונראה שלדידן דו' מעיקר צורת נו"ן, ואם כתב ו' צריך לתקן וכמבואר במ"ב, כיון שעיקר צורת צ' נו"ן עם יו"ד, צריך בנו"ן ז' דוקא, ובש"ע הגרש"ז שמביא בכל אות דעת הקדוש האריז"ל, בתפלין מביא באות צ' דבעינן בימין יו"ד הפוכה ובשמאל נו"ן, ולא הביא דבעינן גם בנו"ן שנוי שצריך יו"ד ולא ז', ומשמע שצריך ז' דוקא אפילו לנוהגין כקדוש האריז"ל, וצע"ג, ולא זכיתי בעניי לסוד ה' לברר אם יש סוד שצריך יו"ד דוקא בנו"ן דצ' בתפלין לבד ואכמ"ל.

נחזור לדברינו בענין צ' ביו"ד הפוכה, שדעת רבינו הגר"א זצ"ל להחמיר בתפלין ומוזות דפסול למי שאין אצלו המסורת להכשיר כה"ג, והקדוש האריז"ל דעתו לכתוב היו"ד הפוכה, אבל הוא אינו פוסל ביו"ד ישרה, שבתפלין לבד דעתו שצריך הפוכה, ומזה ידון הקורא שאמת ושלו

בניהם, וכל אחד נוהג כפי רבותיו, שרק במנהגי אסור נראה שתלוי באבות, אבל כאן במ"ע היאך לקיים תלוי באיזה בית דין הוא נוהג תמיד, והיינו כמנהגי הפרושים או האריז"ל, והפרושים נוהגין גם לעיכובא בצ' ביו"ד ישרה דוקא, שכך הורה רבינו הגר"א זצ"ל, ונ"מ בכ"ז שבמסופק בדינו היאך לכתוב נראה שמנהג הפרושים עדיף, שהאריז"ל מודה שכשר בישרה, משא"כ אי עבד הפוך, להגר"א זצ"ל לא יצא כלל, ומיהו אין למהר לשנות ממנהגו שנהג עד עכשיו, ורק בכותב עכשיו תפלין לעצמו או בניו נראה שיתנהג כהנ"ל וא"ש, ודו"ק היטב כי הארכת לקיים מילי דאבות, והבאנו שפיר שהגר"א זצ"ל דעתו שגם לקדוש האריז"ל הדין לדידן בישרה, ומ"מ לא ערער ח"ו מעולם על אלו שנוהגין ביו"ד הפוכה כשכך קיבלו מרבותיהם. רק על המשנין בעניני הלכה בזמנו חשש שהוא מכת הנ"ל ושלום בישראל ודו"ק היטב בכ"ז. (ויש לי אריכות דברים אם מותר למכור תפלין שלו להשיג אחרים מהודרים טפי, שבס"ת קיימא לן דלכתחילה ודאי אסור מדינא וכמבואר בש"ע א"ח קנ"ג ס"ק ד' ע"ש במ"א וט"ז, וא"כ לכאורה פשוט שהוא הדין בתפלין דהוה גוף הקדושה, ומיהו יש לצדד להתיר להפוסקים דבשל יחיד לא אסרו למכור גם ס"ת בש"ע שם ס"ק י, ואפילי להאוסרין שם היינו למוכרו בשל יחיד שהמעות חולין, אבל להשתמש בהמעות לקנות קדושה כיוצא בו ביחיד ודאי שרי, וגם תפלין קיל מס"ת לאסור מכירה וכדמוכח להדיא להמעיין במחבר בש"ע ח"מ רמ"ח ס"ק י"א, וע"כ אם מוכר והמעות משומרין להשיג תפלין מהודרין טפי לע"ד שרי, ובקול יעקב יו"ד ר"ע שבס"ת שרי גם לצבור למכור להשיג מהודר ע"ש, וזה לע"ד צע"ג שתמיד במוכר ישן להשיג חדש מהודר ומ"מ אסור וע"כ כמש"נ).

נחזור להתחלת דברינו במה שפירש הגר"א זצ"ל מובא בהתחלת דברינו על אות שי"ן שמשנין בתמונות דפסול, ונראה דקאי אמה שנהגו או גם אצל האשכנזים כמו בכתב וועליש שהשי"ן עם מושב למטה ולא קאי אחד כרעא כעיקר הדין, ולדידן דעת הגר"א זצ"ל שפסול, וא"כ כתב וועליש פסול לדידן מפני האות שי"ן, וכן משמע בשו"ת "דברי חיים" (מהגה"ק מצאנו זצ"ל) דפסול כשמושכב ולא קאי על חד כרעא, ועיין במהרש"א (שבת קד), (ואני מזהיר כל המדקדקין בין הספרדים או תימנים